

Nərgiz RZAYEVA
Magistrant

CƏMIYYƏTİN İNFORMASIYALAŞDIRILMASINDA BİBLİOQRAFİK İNFORMASIYANIN ROLU

Cəmiyyətin informasiyalaşdırılması zəruri bir prosesdir. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin qəbul etdiyi «İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında» Qanunda informasiyalaşdırma anlayışına belə tərif verilir: «İnformasiyalaşdırma informasiya ehtiyatlarının formalaşdırılması, təqdim edilməsi, istifadə olunması əsasında dövlət hakimiyyəti və yerli özünü idarəetmə, təşkilati, hüquqi və mülkiyyət formasından asılı olmayaraq bütün müəssisə, idarə və təşkilatların və vətəndaşların informasiya tələbatlarının və bu sahədəki hüquqlarının təmin edilməsində optimal şəraitin yaradılması üçün təşkilati, sosial və elmi-texniki prosesdir» (7).

İnformasiya həmişə, xüsusilə cəmiyyətin bütün fəaliyyət sahələrində mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Müasir cəmiyyətin informasiyalı cəmiyyət adlandırılması da təsadüfi deyil. Bəşəriyyət həmişə informasiyanı toplamış, qorumuş və yaymışdır. İnsan, onun genetik kodu informasiya daşıyıcısı və eyni zamanda informasiyanın qoruyucusudur (7).

XX əsrin sonlarında Azərbaycanın yenidən öz müstəqilliyini bərpa etməsi və yeni iqtisadi inkişaf yoluna keçməsi ilə əlaqədar həyatımızın bütün sahələrində olduğu kimi informasiya sistemində də (o cümlədən bibliografik informasiyada) mühüm dəyişikliklər baş vermişdir. Bu, həm də bibliografik informasiya tələbatçılarının fəallaşması və bu tələbatlarda milli-mənəvi dəyərlərə yiyələnmək zərurəti ilə bağlıdır. İndi elə bir şərait yaranmışdır ki, yüksək ixtisaslı mütəxəssislər belə hər hansı məsələ üzrə dolğun informasiya almaq üçün bibliografiyanın vasitəçiliyinə ehtiyac duyur. Çünki bir çox elmi işçilər və mütəxəssislər yalnız öz ixtisaslarına dair deyil, həm də bəzi digər sahələrə dair ədəbiyyatı izləməli olurlar (4).

Müasir elmi-texniki tərəqqi dövründə, Azərbaycan Respublikasının tam müstəqillik əldə etdiyi bir şəraitdə kitabxanaların informasiya funksiyası daha böyük əhəmiyyət kəsb edir və bu «Kitabxana işi haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununda da öz real ifadəsini tapmışdır: «Kitabxana – elm, informasiya, mədəniyyət, təhsil və tərbiyə müəssisəsi kimi çap əsərlərini və digər informasiya daşıyıcılarını toplayıb mühafizə edən, onların sistemli ictimai istifadəsini təşkil edən, cə-

miyyətin intellektual və mənəvi potensialının inkişafına xidmət göstərən sosial instituttur» (8).

Lazımi informasiya mənbələrinin əldə edilməsi və dəqiq seçilməsini təmin edən köməkçi vasitə vardır. Sənədlər və informasiya tələbatçıları arasında bəşəriyyətin topladığı möhtəşəm sənəd yığımından daha mütərəqqi və səmərəli istifadə olunmasına təsir göstərən belə vasitəçilərdən biri də bibliografiyadır. Professor Z.H.Əliyevin qeyd etdiyi kimi bibliografik fəaliyyətin ən mühüm nəticəsi bibliografik informasiyadır və o, bibliografiyaşünaslıq elminin nəzəri əsasının yaradılması və təkmilləşdirilməsi prosesində, ümumiyyətlə, bibliografiyanın nəzəriyyə-sində əsas və mərkəzi kateqoriya kimi ən çox diqqət çəkən problemlərdən biri olmuşdur. Bibliografiya səciyyəvi peşə fəaliyyəti sahəsidir və sənəd kommunikasiyaları sistemindəki vasitəçilərdən biridir (1, s.19).

Müasir dövrdə qarşıda duran ən mühüm vəzifələrdən biri hərtərəfli inkişaf etmiş şəxsiyyətlər yetişdirməkdən ibarətdir. Milli şüur və ləyaqətin tarixi kökləri təsdiq edir ki, hər bir xalq, həmçinin Azərbaycan xalqı özünün tarixi şəxsiyyətlərilə öyünməyə böyük mənəvi haqqı vardır. Milli şüurun formalaşmasına müxtəlif amillər təsir göstərir. Bunlardan bir də bibliografik informasiya mənbələridir.

Böyüməkdə olan nəslin milli şüurunun və milli ləyaqətinin tərbiyə edilməsində, mədəniyyətimizin, tariximizin, ədəbiyyatımızın onlara düzgün çatdırılmasında bibliografik mənbələrin rolu əvəzəedilməzdir.

Azərbaycan milli bibliografiyası çox zəngin vəsaitlər sistemində malikdir və bu sistem xalqımızın mədəni-mənəvi olan müxtəlif növ məqsəd və oxucu istiqamətli çap əsərlərini özündə əks etdirir (2, s.99).

Bibliografik vəsaitlər sisteminin sabit və uzun müddətli tərkib hissələrindən biri də şəxsi bibliografik informasiya mənbələridir və onlar müvafiq seriyalarla, o cümlədən, «Dünyanın görkəmli dövlət xadimləri» «Elm və mədəniyyət xadimləri» seriyası ilə çap edirlər (2, s.100).

Dünya tarixinin səhifələri ayrı-ayrı şəxsiyyətlərin, xüsusilə görkəmli siyasi xadimlərin həyat və fəaliyyətlərinə dair materiallarla zəngindir. Belə şəxsiyyətlərin həyatı və tərcümeyi-halı tədricən şəxsi ölçülərdən çıxaraq beynəlmilləşmiş, dünyəvi xarakter kəsb etmişdir. Çünki görkəmli şəxsiyyətlər dünyaya, dünyada baş verən hadisə və proseslərə təsir etmək, onu istiqamətləndirmək gücünə malikdirlər.

Azərbaycan xalqının böyük oğlu Heydər Əliyev belə şəxsiyyətlərdəndir. Məhz belə insanlar öz xalqına və Vətəninə əbədi şöhrət qazandı-rırlar. Bunun nəticəsidir ki, müstəqil Azərbaycan dövlətçiliyinin inkişafında və möhkəmləndirilməsində misilsiz rolu olan Heydər Əliyev irsinin bibliografiyalaşdırılması sahəsində ilk addım atılmışdır. İlk dəfə olaraq respublikamızın milli bibliografik fəaliyyətində «Dünyanın gör-

kəmlı dövlət xadimləri» seriyası təsis olunmuş və ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin 80 illik yubileyi münasibəti ilə «Heydər Əliyev: bibliografik məlumat kitabı» nəfis şəkildə çap olunmuşdur.

Müasir dövrümüzün ictimai-siyasi və sosial-iqtisadi tarixinin öyrənilməsi və təbliğ olunması Heydər Əliyevin zəngin irsinin hərtərəfli araşdırılması vasitəsilə həyata keçirilməsi mümkündür.

Bibliografik məlumat kitabı Azərbaycan MEA-nın müxbir üzvü, millət vəkili, Bakı Dövlət Universitetinin rektoru, professor Abel Məhərrəmovun bilavsiyə rəhbərliyi ilə hazırlanmış Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Şurasının qərarına əsasən nəşr olunmuşdur.

Kitabı tərtib edənlər Birləşmiş Millətlər Təşkilatı yanında Beynəlxalq İnformasiyalaşdırma Akademiyasının akademiki, Azərbaycan Respublikasının Əməkdar Elm xadimi, tarix elmləri doktoru, professor, BDU-nun Kitabxanaşünaslıq kafedrasının müdiri Abuzər Alı oğlu Xələfov və bibliografiyaşünaslıq kafedrasının müəllimi Solmaz Azay qızı Sadıqovadır.

Kitab müstəqil Azərbaycan dövlətçiliyinin inkişafında və möhkəmləndirilməsində misilsiz rolu olan Heydər Əliyev irsinin bibliografiyalaşdırılması sahəsində atılan ilk addımdır.

Uzaqgörən milli liderimiz Heydər Əliyev hələ 1970-ci illərdə Azərbaycanlı gənclərin təhsilinə xüsusi qayğı göstərirdi. Hər il yüzlərlə gənc Moskva, Sankt-Peterburq, Kiyev və başqa qabaqcıl elm və təhsil mərkəzlərində təhsil almağa göndərilirdi. Sanki Heydər Əliyev respublikadan kənarında bütöv sahələri əhatə edən milli bir universitet yaratmışdı. Bütün bunlar barədə bibliografik məlumat kitabında geniş bilgilər vardır.

Azərbaycan xalqının milli ruhunu oymaq, özünüdərək proseslərini gücləndirmək üçün əvəzsiz işlər görmüşdür. O dövrdə Azərbaycan dilinin dövlət dili statusu ilə 1978-ci il Azərbaycan SSR Konstitusiyasına salınması milli şüurun formalaşmasında böyük rol oynadı. Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyi dövründə mədəniyyət və elm xadimlərinə ən yüksək fəxri adlar verilməsi də respublikanın tanınmasında əvəzsiz rol oynayırdı. Möhtərəm Heydər Əliyevin tariximizə, mədəniyyətimizə və milli, mənəvi dəyərlərimizə olan sonsuz sevgisi nəticəsində Bakının görkəmli yerlərində Nəsiminin, Cəfər Cabbarlının, Hüseyn Cavidin, Mehdi Hüseynzadənin, Səttar Bəhlulzadənin, Nəriman Nərimanovun və başqa görkəmli şəxsiyyətlərin əzəmətli heykəlləri ucaldıldı (5, s.13).

O illərdə mövcud rejim və ideologiyanın qadağalarını aşaraq, Azərbaycan xalqının milli oyanışını təmin edən fəaliyyətlər göstərilib. Bütün bunlar kitabda geniş şəkildə öz əksini tapmışdır. Eyni zamanda,

kitabda Heydər Əliyevin Bakı Dövlət Universitetinin təhsil həyatını, BDU-ya qayğını əks etdirən nümunələr xüsusi yer almışdır. Onun Bakı Dövlət Universiteti ilə bağlılığı əhatə edən kitablar, xüsusən «BDU-nun dünya şöhrətli məzun» kitabı buraya daxil edilmişdir. Möhtərəm prezidentimiz Heydər Əliyev Bakı Dövlət Universiteti ilə çox sıx bağlı olan; ləyaqət və bütövlüyü özündə birləşdirən bir şəxsiyyətdir. Bu elm ocağının fəaliyyət dövrünün böyük bir hissəsi möhtərəm prezidentimizlə bağlıdır. Heydər Əliyevin tələbəlik dövrü bu möhtəşəm elm ocağında keçmiş və həyatının sonrakı illərində də milli sərvətimizə əsl övlad münasibəti göstərmiş, universitetin qayğıkeşi olmuşdur.

H.Əliyevin əsərlərində xalqımızın tarixi, soykökümüz, milli adət-ənənələrimiz, müstəqilliyimiz və s. haqqında çox qiymətli fikirlər, dəyərli ideyalar, elmi-nəzəri cəhətdən ümumiləşdirilmiş, sitemləşdirilmiş nəticələr vardır.

Məhz buna görədir ki, müstəqillik yollarında inamla irəliləmək, müstəqillik dövrünü işıqlandırmaq üçün H.Əliyev irsinin öyrənilməsinə böyük ehtiyac duyulmaqdadır. Təəssüflə qeyd edilməlidir ki, bu bibliografik göstərici tərtib olunana qədər möhtərəm Heydər Əliyevin bibliografik məlumat kitabı hazırlanıb nəşr edilməmişdir.

Heydər Əliyevin anadan olmasının 80 illik yubileyinə həsr edilən hazırkı bibliografik məlumat kitabı bütün həyatını öz xalqına xidmətə həsr etmiş bu görkəmli şəxsiyyətin ictimai-siyasi fəaliyyətinin əsas anlarını əhatə edir.

Dörd hissədən ibarət olan məlumat kitabının I hissəsi «Heydər Əliyev şəxsiyyəti» adlanır. Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevin həyat və fəaliyyətinin qısa salnaməsinin məlumat kitabına daxil edilməsi onun informasiya bazasının daha da zənginləşməsinə səbəb olmuşdur.

Sonra kitabda «Dünyanın görkəmli siyasətçiləri, elm və mədəniyyət xadimləri Heydər Əliyev haqqında» və «Azərbaycanın görkəmli siyasətçiləri, elm və mədəniyyət xadimləri Heydər Əliyev haqqında» bölmələri verilir.

«Heydər Əliyevin fikir dünyasından seçmələr» bölməsində dahi dövlət xadiminin müxtəlif sahələrə dair söylədiyi parlaq kəlamlarından bir qismi toplanmışdır.

Bibliografik göstəricinin II hissəsi Heydər Əliyevin kitab şəklində nəşr edilmiş əsərlərinin təsvirinə həsr olunmuşdur. Bu hissənin birinci bölməsi «Sovetlər Birliyi dövründə Azərbaycanın tərəqqisi və inkişafına yönəlmiş siyasət (1969-1990-cı illər)», ikinci bölməsi isə «Müstəqillik yollarında (1993-2003)» adlanır. Burada Heydər Əliyevin Azərbaycan,

rus və xarici dillərdə nəşr edilmiş kitablarının, əsərlərinin və çoxcildliklərinin bibliografik təsviri xronoloji ardıcılıqla verilmişdir.

Bibliografik məlumat kitabının bu hissəsində H.Əliyevin çoxcildli əsərləri haqqında məlumatlar ön plana çəkilmişdir. Burada əvvəlcə 10 cildlik əsərlərin, sonra 4 cildlik əsərlərin, daha sonra isə 2 cildlik əsərlərin bibliografiyası verilmişdir. Çoxcildli əsərlərin məzmununu oxuculara açıqlamaq, onlardan istifadəni asanlaşdırmaq üçün bu əsərlərin ayrı-ayrı cildlərinin məzmununun açılmasına xüsusi diqqət yetirilmişdir. Bu isə oxucuya hər hansı bir cildə onun axtardığı mənbənin olub-olmamasını müəyyənləşdirmədə əlverişli şərait yaradır, məlumat kitabından istifadəni asanlaşdırır və səmərəliliyini artırır.

«Heydər Əliyev haqqında ədəbiyyat» adlanan III hissədə 8 yarımbölmə öz əksini tapmışdır. «Böyük həyat yolundan səhifələr», «Heydər Əliyev Azərbaycan dövlətçiliyinin memarıdır», «Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişafında Heydər Əliyev mərhələsi», «Heydər Əliyev və Azərbaycan Respublikasının neft strategiyası», «Heydər Əliyev irsində Azərbaycan dili və ədəbiyyatı məsələləri», «Heydər Əliyev və Azərbaycanda elm, təhsil, mədəniyyət və incəsənətin inkişafı», «Azərbaycan ədəbiyyatında Heydər Əliyev surəti», «Heydər Əliyev beynəlxalq aləmdə» kimi yarımbölmələr bu görkəmli şəxsiyyətin sadalanan sahələrdəki xidmətlərinə həsr olunmuş əsərləri əhatə edir (5).

Bibliografik məlumat kitabının IV hissəsində yardımçı göstəricilər verilmişdir. Burada Heydər Əliyevin kitablarının və onun haqqında yazılmış müəllifin əlifba göstəriciləri öz əksini tapmışdır.

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri cənab Heydər Əliyevin yeni nəslin tərbiyəsində göstərdiyi misilsiz xidmətlərini və atalıq qayğısını yaddaşlarda daimi yaşatmaq, Azərbaycan gəncliyinə verdiyi dəyərli tövsiyələrini təbliğ etməkdə kitabın rolu çox böyükdür.

Bibliografik göstəricidə 1969-2003-cü illər ərzində çap olunmuş 209 adda kitabın bibliografik təsviri verilmişdir. Ümumilikdə 544 mənbə əhatə olunmuşdur.

Bu əsərin Azərbaycan dilində 5 min, rus dilində 3 min və ingilis dilində 2 min tirajla ayrı-ayrılıqda çap edilməsi həm onun elmi əhəmiyyətinin miqyasını, həm də Heydər Əliyevin zəngin elmi-nəzəri irsinin öyrənilməsi, onun çoxsaylı əsərlərində irəli sürülmüş siyasi, iqtisadi, elmi və mədəni islahatların başa çatdırılması üçün çox gərəkli və faydalı xəzinə olduğu müəyyən edilmişdir (4).

ƏDƏBİYYAT

1. Əliyev Z.H. *Bibliografik informasiya sənəd informasiya tələbatının ödənilməsində mühüm vasitədir // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi-nəzəri və təcrübi jurnal.* – 2004. – №1. – S. 17-25.

2. Əliyev Z.H. *Bibliografik vəsaitlər sənəd axını və kütəsinin integral şəkidə əks etdirən bibliografik informasiya mənbələridir // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: Elmi-nəzəri və təcrübi jurnal.* – 2005. – №2. – S.97-110.

3. Əliyev Z.H. *Ümumi bibliografiyaşünaslıq: Dərs vəsəti.-B.: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2001.- 145 s.*

4. Əliyev Z., İsmayılov N. *Azərbaycan bibliografiyasını zənginləşdirən dəyərli töhfə: Dünyanın görkəmli dövlət xadimləri // Respublika.* – 2003. – 13 iyun.

5. *Heydər Əliyev: Bibliografik məlumat kitabı / Tərt. edənlər: A.A.Xələfov, S.A.Sadıqova; Red. və ön sözün müəllifi A.M.Məhərrəmov.* – B.: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2003.–434s.

6. Xələfov A.A. *İnformasiyalaşdırılmış cəmiyyətin xüsusiyyətləri və problemləri // Respublika.* – 2002. – 17 aprel.

7. *«İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu» // Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik toplusu.* – 1998. – №6. – S.1214 – 1222.

8. *«Kitabxana işi haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi – nəzəri və təcrübi jurnal.* – 1999. – №1. – S.3–16.

Наргиз Рзаева
Магистрант

РОЛЬ БИБЛИОГРАФИЧЕСКОЙ ИНФОРМАЦИИ В ИНФОРМАТИЗАЦИИ ОБЩЕСТВА

РЕЗЮМЕ

В статье объясняется значения библиографической информации и роль «Гейдар Алиев: библиографический справочник» которая занимает важное место в информатизации общества.